

Geografia

La població de Canet es troba a l'est de la comarca del Camp de Morvedre a 30,8 kilòmetres de la ciutat de València (latitud 39º 40' 46'', longitud 0º 13' 14W''). Els límits són, a l'est la mediterrània, al sud el riu Palància i al nord i oest Sagunt.

Ocupa tan sols 3'8 km² dels 267'9 km² de tota la comarca, dista 1'5 km de la costa i té una altitud de 11 metres de sobre el nivell de la mar.

Pascual Madoz en el segle XIX feia la següent descripció de la costa:

CANET: cabo ó punta rasa en el Mediterráneo, prov. de Valencia, part. jud. de Murviedro, dist. unas 5 ½ millas NE, 5º N del Grao de esta v., cerca de la desembocadura del r. Palancia. Tiene una torre fortificada que lleva su nombre; sirve este cabo de limites á las prov. de Valencia y Castellón de la Plana, y desde este punto continúa la playa al N 25º E por espacio de 3 millas donde se encuentra la torre del Mardà y à igual dist. de esta, la de Almenara.

La seua situació ha sigut determinant per a la seua història:

- ♣en primer lloc les contínues avingudes torrencials del Palància, datades des de molt antic han suposat un perill per a la població
- ♣la proximitat a la costa, zona de marjal fins fa poc, feren del poble un lloc endèmic de paludisme i exposat durant l'època moderna als atacs dels corsaris, però suposa hui en dia el patrimoni econòmic més important del municipi, i
- ♣la proximitat de Sagunt, més concretament la influència del desenvolupament industrial de la capital de la comarca en el segle XX.

La demografia corre parella a l'economia. Fins el segle XX el creixement poblacional es moderat:

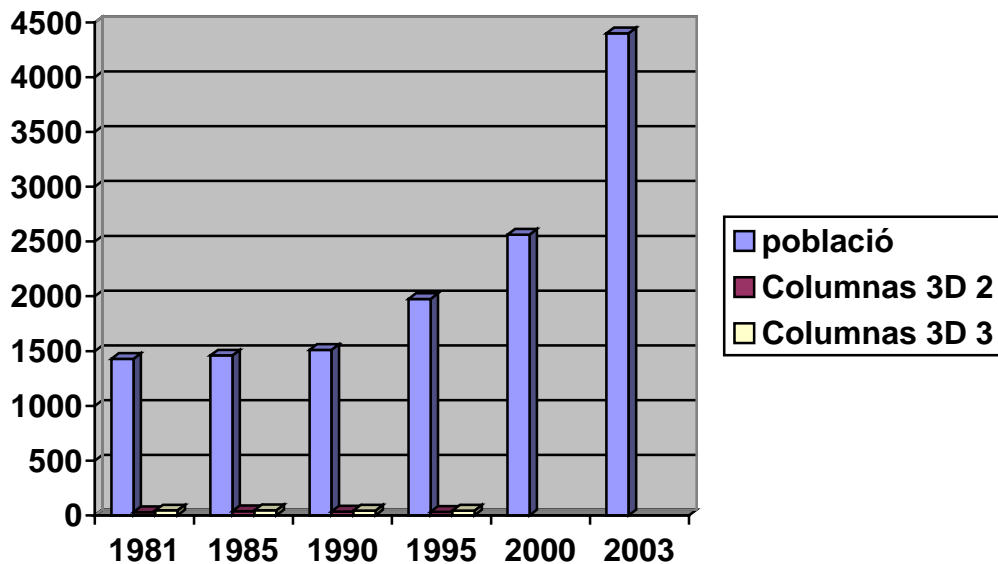
- En el segle XVI Gaspar Escolano parla de 45 cases.
- En el XVIII José Cavanilles ens dona una població de 100 veïns.
- Mitjançant el XIX Pasqual Madoz comptabilitza 516 habitants.

Al segle XX la desaparició de les crisis de mortalitat (estàn datades a Canet epidèmies com la de colera-morbo en 1885, o de grip en 1917), i la millora de les condicions higièniques i alimentàries suposarà un fort augment poblacional. La immigració, relacionada en la dècada de 1920 amb el desenvolupament de la

siderúrgia saguntina i a finals del XX amb el turisme, serà el motor principal del creixement demogràfic.

Població a finals segle XX i principis del XXI:

1981/1430 1987/1438
 1982/1460 1988/1465
 1983/1467 1989/1467
 1984/1462 1990/1510
 1985/1460 1991/1538

1992/1578 1993/1795
 1994/1811 1996/1975
 1998/2244 1999/2216
 2000/2562 2001/2673
 2003/4400

Activitat econòmica

Canet fins el segle XX ha sigut un poble eminentment agrícola; la instal·lació de la siderúrgia a Sagunt diversificarà l'activitat laboral, i en les postrimeries del XX i principis del XXI el sector turístic suposa el canvi més profund que el poble sofrirà durant tota la seua història.

Ja en el segle XVIII José Cavanilles Palop feia la següent descripció de Canet:

" Casi al oriente de Murviedro y á media legua de distancia está Canet, lugar de 100 vecinos, que apenas tenia 70 en 1740; todos se ocupan en cultivar los campos, que les producen 20 libras de seda, 30 arrobas de aceyte, 40 de algarrobas, 180 cántaros de vino, 200 cahices de trigo, y 400 de cebada. La bondad del suelo y su posición casi horizontal, dispuesta naturalmente para huertas, daría mayor cantidad de frutos si lograrse riego; pero no lo permiten las pocas aguas del río Palancia, cuyo cauce se halla casi siempre seco. Este río que debiera ser manantial de riquezas, suele ser mortal enemigo de Canet y Murviedro; porque léjos de franquearles mansamente y sin interrupción sus aguas, sale con furia muchas veces para destruir ó inutilizar los campos. Tristes monumentos de sus avenidas se ven en las cercanías de Murviedro, donde arrancó árboles y edificios: en la ribera opuesta dexó campos con excavaciones, robando la tierra é inutilizándolos par el cultivo; y en otros al contrario amontonó cantos mezclados con arenas. Aquí crece con abundancia el belcho, que es la efedra de muchas espigas de Linneo."

I mitjançant el segle XIX Pascual Madoz en el seu conegut *Diccionario senyalava: CANET DE BERENGUER ó DE MURVIEDRO. L. con ayunt. de la prov., aud., terr., c. g. y dióc. de Valencia (5 leg.), part. jud. y de rent. de Murviedro (1 ¼). SIT. En una gran llanura a la izquierda del río Palancia, 600 pasos del mar al O del cabo de su nombre, donde le combaten todos los vientos y goza de un cielo alegre y clima saludable. Tiene unas 129 casas generalmente de un solo piso con el desvan para criar gusanos de seda; las cuales se distribuyen en calles bastante regulares y rectas, y 2 plazuelas denominadas de la Iglesia y del Palacio (casa del barón del pueblo); una escuela de niños vacante hace mucho tiempo, con la dotación de 1100 reales, otra de niñas á que asisten sobre 30, dotada en 600 reales, los cuales se pagan de los fondos comunes, y una iglesia parroquial cuyo titular es San Pedro Apóstol, de construcción moderna, situada al oeste del pueblo mirando a Oriente, y servida por un cura de provisión ordinaria, un beneficiado y un dependiente. El TÉRM. confina por N. con Benicalaf y Sta Coloma; E. y parte del Sur lo ocupa el mar, y SO y O Murviedro. En la parte del E se presenta una punta rosa, que en las cartas geográficas se la conoce con el nombre de cabo Canet, cuya descripción hacemos en su artículo correspondiente. (V.) El terreno es feraz, y casi todo de regadio, de muy buena calidad, que se fertiliza con algunas norias, y con las aguas del rio Palancia, que cruza por su parte meridional. La posición casi horizontal del suelo y su bondad misma, daría mayor cantidad de frutos si dicho río llevase suficientes aguas y no estuviese seco la mayor parte del año, a consecuencia de utilizarlas los pueblos por donde pasa. De aquí que se pierdan muchísimas veces sus cosechas, y si por casualidad abundan las fuertes lluvias, entonces es un mortal enemigo; porque lejos de franquearle mansamente y sin interrupción sus corrientes, baja furioso para destruir é inutilizar muchos de sus campos. LOS CAMINOS son de pueblo à pueblo en regular estado. La CORRESPONDENCIA se recibe de Murviedro tres veces a la semana. PROD: trigo, cebada, vino, aceite, seda, algarrobas,*

frutas, legumbres y hortalizas; hay pesca de mar en la costa. IND: la agrícola, un molino harinero, un horno de pan cocer y 7 prensas para elaborar el aceite . POBL: 149 vecinos 531 almas. CAP. PROD.: 1.91,223 rs. 11 mrs. IMP. 41, 862 CONTR. 9,197 con 13: el PRESUPUESTO MUNICIPAL asciende á 3,268 rs. 17 mrs. que se cubre con arbitrios y reparto vecinal

El conreu més estés durant el segle XIX a Canet és la vinya; a partir de 1850 experimentà un creixement important com a conseqüència de la forta demanda europea de vins valencians. Les plagues d'Odium i Filoxera reduïren la producció francesa a menys de la meitat, per la qual cosa varen tindre que importar principalment de Catalunya i Valencia. També fou un estimul la millora en els mitjos de comunicació, fonamentalment el ferrocarril; al voltant de l'estació de Sagunt sorgiren instal·lacions dedicades a l'exportació de raïm que temps després aprofitarien els comerciants de taronja per enviar la fruita als mercats espanyols i europeus de destí. A Canet l'any 1630 es produïa 90 hectòlitres (segons el Manifest del vi), i en 1884 3000 (xifres d'Albiñana).

L'època daurada del cultiu de la vinya i de la producció vinícola i d'aiguardent, acabà quan a principis del segle XX es va introduir la plaga de fil·loxera (en Sagunt l'any 1910) i la recuperació de les vinyes franceses junt a la importació per part d'aquest país de la seua colònia d'Argèlia. Amb aquesta cojuntura la vinya serà substituïda per un cultiu més rendible: el taronger.

Molt prompte el taronger es converteix en un monocultiu altament productiu i destinat a la comercialització. Açò suponia incorporar millores tant en el reg com en la utilització d'adobs. Les sinies són substituïdes per els motors d'extracció d'aigua; també comença a utilitzar-se de forma intensiva a principis de segle el guano (adob orgànic sudamericà) i més endavant els adobs químics.

La crisi econòmica de 1929, la guerra civil i la posguerra, faran que el monocultiu taronger retrocedeixca deixant pas a una agricultura de subsistència orientada a l'autoconsum. Aquesta reducció de superfície cultivada es repeteix a finals del segle degut a la construcció de vivendes tant a la zona de la platja com en el nucli antic.

El desenvolupament del sector turístic marca l'activitat econòmica del poble en els últims anys del segle XX i principis del XXI. La superfície cultivada disminueix i augmenta la ocupació en el sector terciari.

Història

El poblament de Canet ve des d'antic. S'han trobat restes arqueològiques que ens indiquen la possible existència d'una vil.la romana. Però no serà fins el segle XIII quan es constata la ocupació humana a partir del Llibre del Repartiment; en aquest document es dona cinc jovades de terra en l'alqueria de Canet al monestir de Benifassà. Per tant es pot concloure que durant la dominació musulmana hi havia una alquería que es dedicaria a l'explotació agrícola del territori.

Monasterium de Benifaça, domos in Valentia et qinque jovatas in termino de Valentia, in alquería de Benimaglet, (et quinque jovatas in termino de Murvedre), in alquería de Caned. V nonas octobris.

Al Monestir de Benifassà, unes cases a Valencia; i cinc jovades en l'alqueria de Benimaclet, del terme de Valencia; (i cinc jovades en l'alqueria de Canet, del terme de Morvedre). 3 d'octubre.

JOVADA. Del llatí iugim, jou, jovat y jovada, era la extensió de terra que podia llaurar en un dia una junta de bous (...). Jaume I en els diferents soguejaments que va fer del Regne de València l'emprà com mesura agraria, variant el seu valor respecte del primer repartiment, quan en 1258-1261 i després en 1271 disposà que fora rebaixada(...). Vidal Polo, Aravaca i altes donen a la jovada 6 cafissades o 36 fanecades(...); en equivalències documentals, 3 jovades = 108 fanecades; la jovada = 6 cafissades és la dels últims soquejaments de Jaume I. Gran Enciclopedia de la Región Valenciana, DL 1972.

En tota l'etapa feudal, fins el segle XIX, Canet esdevindrà un senyoriu vinculat cronològicament a les famílies Berenguer, Vallterra i Saavedra. L'any 1420 Francesc Berenguer, notari veí de Sagunt, compra a Arnau Joan i vincula el territori. L'últim senyor feudal de la població serà Antonio de Saavedra i Jofré, personatge de la alta política espanyola que pergué les seues posicions a Canet pel suport a la causa carlina.

VINCULACIÓ. Bé subjecte a tals regles successòries que queda substret a la circulació comercial e immovilitzat en mans de determinades famílies o institucions. En el segle XVIII i principalment en el XIX se inicia, lligat a la implantació del liberalisme econòmic el procés de desvinculació i desamortització.

En el segle XIX es produeix el canvi estructural cap la societat capitalista amb noves relacions socials, el ascens de la burgesia que desplaça a la noblesa i la proletarització dels antics vasalls feudals. A Canet l'antiga noblesa representada per la família Saavedra desapareix de la població i es substituïda per nous propietaris burgesos, com ara la família Llanos, absentistes, i amb la suficient capacitat econòmica per a dur a terme la transformació cap a una agricultura comercial. La propietat de la terra concentrada en poques mans és un tret característic de Canet on abunden els jornalers sense terra.

Documentats estan alguns fets històrics com l'afussellament de cinc veïns durant l'ocupació francesa; també es coneix l'actuació de les faccions durant la primera guerra carlina en la dècada de 1830-40; i per últim hem d'assenyalar la forta incidència que provocà la guerra civil espanyola de 1936-39 quan Canet va sofrir, proporcionalment a la seua població, el index més alt de repressió tant republicana com feixista de tots els pobles de la comarca.

Patrimoni

L'església de Sant Pere fou construïda entre 1747 i 1762 damunt d'una més antiga. Amb la destrucció del seu interior en 1936, es pergué un important patrimoni artístic: un altar-retaule de fusta i pintures de Jeroni Jacint Espinosa (1600-1667). L'església tenia adossada en la part sud el cementeri (l'actual es construirà en la dècada de 1850), i també es soterrava en un fossar que hi havia en el interior del temple.

Les seues característiques arquitectòniques corresponen a l'estil barroc, i es repeteixen per tota la comarca i tot el País Valencià: molt semblants són les esglésies de Benifairó, Quartell o Petrés. La façana de l'església dona a la plaça

principal del poble; la porta és de doble fulla xapada i s'accedeix per mig de tres granos. El primer cos de la portada té dues pilastres i dues semipilastres dòriques damunt d'un pedestal; sobre aquestes hi trobem l'entaulament amb fris llis i cornisa amb denticles. Al segon cos de la portada hi trobem una fornicula amb la imatge de Sant Pere vorejada per dues pilastres dòriques i un arc curvilini. Més amunt apareix una finestra, i la façana es remata amb un hastial mixtilini amb denticles tot decorat per tres pínacles. Junt a la façana es troba el campanar de planta quadrada amb sageteres i que repeteix en el cos superior l'estil dòric en les quatre pilastres que hi té per cada cara. Fou reformat després de la guerra civil de 1936.

A l'interior trobem una sola nau amb volta de canó i capelles laterals. També és d'assenyalar la capella de la Mare de Déu Contra les Febres, adosada al sud, de planta de creu amb cúpula.

El far no es construirà fins l'any 1904, al mateix lloc que ocupava una construcció avui desapareguda; es tractava d'una torre de guaita, construïda en el segle XVI per les Corts valencianes i les autoritats virregnals quan l'amenaça dels pirates nord-africans estava en plena vigència. La torre de vigilància servia per a mantindre el contacte entre les que hi existien al Grau de Sagunt, Almardà i Almenara que alertaven de la presència de vaixells corsaris a les poblacions costaneres.

El Palau-Castell és de principis del XIX. Este edifici era propietat de la família Saavedra, últims barons de Canet; Antonio de Saavedra i Jofré, va ser un important polític en les primeres dècades del XIX, ambaixador en Moscou i París, arribà a ser secretari d'estat del despatx universal de Ferran VII. Sigué l'últim senyor feudal del poble, propietari de terres, cases, tendes, administrador de justícia i partidari en la guerra carlista de l'infant Carlos Maria Isidro, per la qual cosa amb la derrota carlista, Isabel II li confiscaria tots els béns entre ells els que hi tenia a Canet.

José Miguel Llusar Caballer
Bibliotecari-arxiver de l'ajuntament de Canet.

Segons Carlos Sarthou Carreres, en la seua obra *Geografía General del Reino de Valencia*: "...El Palacio de los Condes fue hasta hace un cuarto de siglo el edificio más importante del pueblo. A través de las mutilaciones y destrozos hechos por los encargados de custodiar el edificio, puede aún apreciarse el gusto con que lo restauraron los Condes de Alcudia, a mediados del último siglo, para habitarlo los veranos, dando fiestas en sus ya destrozados salones. El palacio y las fincas rústicas de la noble familia fueron vendidos, tras su muerte, á un particular. Dicha casa-castillo es una vasta mansión señorial de forma cuadrilonga, almenada y franqueada por torres. A pesar de su pretencioso aspecto militar, no fue más que una quinta de recreo, obra del siglo XVII o XVIII, sin estilo arquitectónico determinado. Ostenta el escudo de los Marqueses de Alcudia, con el águila imperial de la casa de Austria".

Per últim, *el Museu Etnològic* és troba al carrer Constitució núm. 1, al costat de la Plaça de Rodríguez de la Fuente i del Palau-Castell dels Saavedra edifici de principis del segle XIX. Ubicat en una casa de camp, antic centre d'explotació agrícola, acull a més del museu un centre d'informació juvenil i una escola de ceràmica.

Va ser reconegut com museu de la Comunitat Valenciana per resolució de 30 octubre del 2001 del conseller de Cultura i Educació. Amb la posada en marxa del Museu és pretenen aconseguir una sèrie objectius bàsics: la protecció del patrimoni etnogràfic, i aprofundir en la recuperació històrica i cultural d'una població que ha experimentat profunds canvis en un escàs període de temps.

Reuneix una collecció de 220 peces: una reproducció a escala del poble entre els segles XVIII i XIX, troballes arqueològiques i objectes de caracter etnològic com les ferramentes de treball agrícola, utensilis domèstics, intruments de pesca o un aixovar de finals del segle XVIII.

Toponímia

En quant a la toponímia del nom de Canet, el professor Vicenç Rosselló Verger considera el topònim **Canet** com pertanyent al grup de noms dits mossàrabs o romànics pre-catalans; el seu significat és el de *canyar* allò que concorda amb la ubicació del nostre poble en una zona de marjals. El mateix significat li dona Antoni Mª Alcover, per a qui l'etimologia prové del llatí *cannetum*. El topònim està molt escampat per la zona lingüística catalana: a Castelló trobem Canet lo Roig, a Catalunya Canet d'Adri, Canet de Mar i Canet de Verges, i a França Canet de Roselló i Canet d'Herault, poble agerमतat amb el nostre Canet. En quant al nom d'En Berenguer (En, títol de cortesia anteposat als noms propis de persona masculins), prové del ciutadà sagunti Francesc Berenguer que en el segle XV vinculà la baronía de Canet.

